

УДК 796(494)-047.22-043.61

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ У ШВЕЙЦАРІЇ

Кожанова О.С., Соляник Т.В., Цикоза Є.В.
Київський університет імені Бориса Грінченка

Стаття присвячена аналізу рівня розвитку та популяризації серед населення галузі фізичного виховання та спорту, тенденцій розвитку середньої та вищої освіти в європейських країнах, Швейцарії зокрема. Результати дослідження висвітлюють проблеми та перспективи подальшого розвитку вищої освіти в галузі фізичного виховання та спорту. В роботі розглянуті основні питання щодо вдосконалення підготовки фахівців в сфері фізичного виховання і спорту на прикладі забезпечення якості освіти у Швейцарії. Висвітлено заклади освіти в сфері фізичного виховання та спорту в Швейцарії. Вивчено освітні програми для студентів.

Ключові слова: Швейцарія, рухова активність та спорт, середня та вища освіта, освітні програми, розвиток, тенденції, компетентності.

Постановка проблеми. В даний час в системі освіти інтенсивно йде пошук шляхів підвищення ефективності навчального процесу для максимального наближення систем підготовки випускників вищих навчальних закладів до моделі професіонала [5; 7].

Проблема вдосконалення підготовки фахівців в сфері фізичного виховання і спорту в нашій країні з кожним роком стає все більш актуальною. За останній час було прийнято кілька постанов, що стосуються реформування системи фізичного виховання школярів і студентської молоді (11.2008, 10.2009 і ін.), Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (11.2009), де є положення про підвищення якості підготовки вчителів фізичної культури і викладачів фізичного виховання [3; 5; 8].

В Україні фахівців для даної сфери готують понад 100 ВНЗ і їх ліцензійний обсяг перевищує потребу галузі в 10-15 разів. На спеціальність «Фізичне виховання» вступають випускники шкіл, які не мають досвіду спортивної діяльності, а їх заняття фізичними вправами обмежуються уроками фізичної культури [4].

Роль фізичного виховання та інших форм спрямованого використання фізичної культури у вищих навчальних закладах в різних європейських країнах багатогранна. Технічний прогрес, стрімкий розвиток науки і зростаюча кількість нової інформації, яку потребує сучасний фахівець, роблять навчальну працю студента все більш інтенсивною та напруженою. Різні країни в залежності від специфіки соціально-економічного та політичного устрою формують умови для розвитку масового спорту, для створення, відновлення і поповнення його ресурсної бази як основи функціонування [1; 2; 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Соціальна значущість і пріоритетність означеного задекларована на законодавчому рівні (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Закон України «Про фізичну культуру й спорт»), об-

ґрунтована в численних наукових дослідженнях, що розкривають як загальні концептуальні основи неперервної професійної освіти (І.Д. Бех, М.Б. Євтух, І.А. Зязюн, Н.Г. Ничкало, П.І. Підкасистий, С.О. Сисоєва, Р.С. Гуревич, А.О. Лігоцький, О.П. Мещанінов, Л.О. Хомич, Я.В. Цехмістер), так і широкий спектр теоретико-методологічних та прикладних питань функціонування й розвитку сфери фізичної культури й спорту та професійної підготовки майбутніх фахівців галузі [4; 6; 8].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасний рівень розвитку суспільства, освіти та науки висуває високі вимоги до компетентності фахівців різних напрямів, що потребує суттєвих змін у професійній підготовці. Особливо відчутні потреби вдосконалення педагогічної освіти, зокрема навчання майбутніх учителів фізичного виховання та тренерів з видів спорту. Конкуренція на ринку праці передбачає перехід до ефективніших форм фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи з молоддю.

Традиційні зміст, форми і методи підготовки майбутніх фахівців в області фізичної культури та спорту не повністю відповідають вимогам сьогодення, не сприяють формуванню педагога як активної, творчої особистості. Тому винятково важливого значення набуває модернізація процесу навчання педагогів в фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах зокрема, де відбувається опанування студентами комплексом знань, умінь і навичок, їхній професійний розвиток, формуються інтереси, професійні мотиви та ціннісні орієнтації, що завершується виробленням професійно-педагогічної позиції. Таким чином, проблема вдосконалення рівня професійної підготовки фахівців в галузі фізичного виховання та спорту недостатньо досліджена в теоретико-методологічному аспекті. Традиційна система освіти не в змозі забезпечити органічне входження нової генерації педагогів в цій сфері у складне

та швидкозмінне поле різнопланових потреб навчально-виховної діяльності в порівнянні з країнами Європи. Проблеми функціонування галузі в Україні зумовлені низкою факторів, серед яких: невідповідність нормативно-правової бази сучасним вимогам; незадовільний стан матеріально-технічної бази, недостатнє бюджетне фінансування; низький рівень заробітної плати, недостатня кількість інструкторів з фізкультурно-оздоровчої діяльності, розбалансованість у системі підготовки та підвищення кваліфікації фахівців; низький рівень наукового забезпечення розвитку фізичної культури і спорту тощо [1; 6; 8]. Необхідна цілісна, теоретико-методологічна концепція, на основі якої можна здійснювати професійний розвиток суб'єктів освіти. У зв'язку з цим вважаємо актуальним розглянути основні положення щодо вдосконалення підготовки фахівців в сфері фізичного виховання і спорту на прикладі забезпечення якості освіти у Швейцарії.

Мета статті. Мета дослідження полягала у визначенні, теоретичному обґрунтуванні ефективності системи професійної підготовки майбутніх педагогів в галузі фізичного виховання та спорту в Україні та в європейських країнах, Швейцарії зокрема.

1. Визначити методологічні засади проблеми фізкультурно-спортивної освіти в Україні.

2. З'ясувати педагогічну сутність професійної діяльності та професійно-педагогічної компетентності фахівця галузі фізичного виховання та спорту за кордоном, в Швейцарії зокрема.

3. Виявити сучасний стан професійної компетентності фахівців галузі фізичного виховання та спорту в системі вищої освіти в Швейцарії.

В процесі реалізації завдань дослідження використовувалися наступні методи: аналіз науково-методичної літератури досліджуваної проблематики; вивчення навчально-нормативної документації; структурно-системний аналіз задля визначення завдань, функцій і структури професійно-педагогічної компетентності фахівців галузі фізичного виховання та спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Швейцарія є однією з найбагатших країн світу, яка посідає одне з провідних місць з точки зору якості життя, громадянських свобод та економічної конкурентоспроможності. Маючи населення 8,5 млн. чоловік на площі 41 285 км², це невелика і щільна країна. Вона розташована недалеко від гір, що робить її популярною країною зимових видів спорту, гірськолижного зокрема.

Аналізуючи спортивну активність та спортивний інтерес швейцарського населення було встановлено, що майже 70% швейцарців від 15 до 74 років займаються спортом. Швейцарське населення активно бере участь в 250 видах спорту і тому стає все більш «поліспортивним».

Швейцарія багата своїми власними видами спорту, які в самій Швейцарії більш відомі як:

1) Швінген – це традиційна швейцарська боротьба.

2) Штайнштоссен – одна з швейцарських різновидів змагання з метання важких каменів на відстань.

3) Хорнуссен – вид спорту, який отримав розвиток в 17 столітті, являє собою командну гру, схожу на суміш бейсболу і гольфу [2; 9].

У Швейцарії 25% населення є активним членом спортивного клубу. 7% добровольців працюють у спортивних клубах безкоштовно, в середньому 2,5 години на тиждень. 17% населення регулярно займається в приватних фітнес-центрах. В середньому 40% населення проводять свої вихідні дні, свята, зосереджуючись на спорті та оздоровчій руховій активності.

Основні причини занять спортом та фізичною активністю серед швейцарського населення такі: можливість побути на природі, покращити рівень свого здоров'я, розважитися та отримати гарні емоції шляхом «переключення» від повсякденного життя. При цьому здоров'я і веселощі важливіші, ніж продуктивність та конкуренція. Також не менш важливими факторами люди вважають можливість розслабитися, отримати задоволення під час та від тренування, побути разом з друзями, познайомитися з новими людьми тощо.

Серед найпопулярніших спортивних заходів, які проводять люди у Швейцарії, виділяють: походи в гори, катання на велосипеді, плавання, катання на лижах та біг. Далі йдуть фітнес/аеробіка, гімнастика та футбол.

У Швейцарії налічується 40 футбольних стадіонів, місткістю 4000 чоловік і більше (найбільших п'ять – від 20 000 до 38 000 чоловік) [15].

В Швейцарії фізична культура займає дуже важливе місце. За низькі бали з цієї дисципліни можна залишитися на другий рік або навіть стати відрахованим з навчального закладу. У початкових школах більшість дітей (87%) проводять 5 годин спортивного тижня. Діти і підлітки у віці 10-14 років практикують в середньому 6,6 години занять на тиждень; у віці 15-19 років – 5,6 години. В Швейцарії дуже розвинута спортивна матеріально-технічна база. Наприклад, майже кожна школа має свій власний стадіон та спортивний зал. Вчитель фізичного виховання або тренер з виду спорту займається безпосередньо своєю головною справою – навчає дітей, а допоміжні функції виконує вкрай рідко. Опитування, проведене в дослідженні «Sports Switzerland 2016», також показує, що молодь Швейцарії, як і раніше з ентузіазмом відноситься до спорту [9].

В Швейцарії кожна школа складає свої власні нормативи. Вчителі фізичного виховання вирішують це питання колективно: вони обирають і тестові завдання і критерії оцінювання. В першу чергу враховується рівень розвитку фізич-

ної підготовленості дітей. Після проходження двох тижнів з початку навчального року, коли вчитель знайомиться і оцінює можливості учнів, обираються вимоги до рівня знань та вмінь з предмету Фізична культура. Якщо клас «спортивний», то й вимоги до нього будуть вищі. Використовується 6-ти бальна шкала оцінювання, 4 бали – базовий рівень. Треба зазначити, що кожна школа інтернаціональна [10].

Вища освіта. Освіта за спеціальністю «Спортивний тренер» (Швейцарія). Швейцарський федеральний інститут спорту Magglingen EHSM є єдиним швейцарським університетом, який займається навчанням, дослідженнями, розробками та послугами в області спорту. EHSM також проводить дослідження в молодих, популярних і елітних видах спорту. EHSM є частиною Федерального управління зі спорту FOSPO і в той же час є філіалом Бернського університету прикладних наук BFH.

Освіта за спеціальністю «Спортивний тренер» у Швейцарії є доступним завдяки спільним зусиллям Швейцарського олімпійського та Швейцарського федерального відомства спорту (FOSPO), пропонуючи низку курсів, а саме: Професійний тренінговий курс, Підвищення кваліфікації, Спеціалізація з підготовки спеціалістів, Поглиблене навчання, Коучинг консалтинг.

Бакалавр наук EHSM в спорті закладає міцну основу для професійної та академічної кар'єри в спорті. Будучи єдиною університетською дипломною програмою зі спорту, вона поєднує науку разом з практичною орієнтацією.

В структуру програми входить вивчення спортивної науки і опанування основними практичними компетенціями. З третього семестру проводиться профілювання (поглиблення) в напрямку управління спортом або спортивної дидактики. Це підтверджується довгостроковим стажуванням в п'ятому семестрі, тоді як на шостому семестрі відбувається бакалаврат і подальше закріплення профілю.

Центральним вимогою програми бакалавра є розвиток основних знань і навичок в галузі спорту. Крім того, студенти також повинні бути підготовлені до магістерських програм (спортивної науки), навчати власний профіль в області управління спортом або спортивної дидактики і в подальшому вдосконалювати ключові компетенції.

Практична орієнтація виражається в прикладній орієнтації викладання, підготовці практичних спортивних знань і навичок студентів, а також тестуванні і застосуванні набутих компетенцій в «практичній практиці» під час навчання.

- **Прикладна орієнтація навчання**

Модулі в навчальній програмі розроблені таким чином, що необхідні базові знання передаються в початкових пропозиціях, і в пропозиціях, заснованих на цих знаннях, ці знання

поглиблюються і обґрунтовуються з допомогою прикладів застосування.

- **Спортивні практичні знання і навички**

Особливе значення мають спортивні та практичні знання і навички. Двадцять шість кредитів ECTS для програми навчання – обов'язкові спортивні курси, які доповнюються виборними модулями. Крім того, посилення на спортивну практику розуміється як принцип для всіх навчальних пропозицій, так що спортивно-практичні знання і навички учнів розвиваються в інших тематичних блоках.

- **Застосування компетенцій в «практиці практики»**

Спортивні заходи в районах Магглінгена і Тенеро (КНТ) будуть включені в курс навчання в рамках обов'язкових модулів програми бакалаврату. Студенти беруть участь в плануванні, здійсненні та оцінці подій і тісно пов'язані з викладачами.

У п'ятому семестрі для всіх студентів проходить тривале стажування тривалістю від чотирьох до п'яти місяців. При цьому програма бакалавра пропонує сучасний елемент вивчення з точки зору практичної орієнтації. Це дозволяє студентам отримати цінний досвід, який неможливий в контексті лекцій, курсів і семінарів.

Швейцарський федеральний інститут спорту (SFISM) пропонує наступні ступені та курси:

Бакалавр наук EHSM в спорті (BSc EHSM). Бакалавр наук у сфері спорту забезпечує міцний фундамент професійної чи академічної кар'єри у спорті. Як єдиний університетський ступінь у галузі спорту, він охоплює як теоретичні, так і практичні аспекти предмету. Умови навчання: 6 семестрів програми з еквівалентом 180 кредитів відповідних ECTS.

Магістр наук у галузі спорту, елітного спорту (MSc EHSM Elite Sports). 4 семестри, курс 120 кредитів ECTS з наступними напрямками та цілями: (Тренінг) наукові компетенції, Останні знахідки в спортивних змаганнях, вміння застосовувати ці навички в своїй практиці, розвивати їх подальшому і застосувати знання з галузі спорту та тренерських наук на практиці.

Магістр наук у галузі спорту (магістр спортивних наук). 3 семестри, 90 ECTS кредитів програма, орієнтована на випускників зі ступенем бакалавра в галузі спорту та / або спортивних наук, які мають намір працювати професійними викладачами спорту на старших класах середніх шкіл бакалаврів.

Сертифікат передових досліджень у спортивних закладах (Спортивні заклади CAS). За чотирма однотижневими модулями курс спортивних споруд CAS пропонує здобуття необхідних основ знань для спеціалістів для планування, будівництва та експлуатації спортивних об'єктів. Можна відвідувати окремі модулі.

Сертифікат підвищення кваліфікації / Диплом про підвищення кваліфікації / Магістр передових досліджень у галузі управління спортом (CAS / DAS / MAS Sports Management). Ці освітні програми призначені для людей, які вже беруть участь у спортивній організації на національному або регіональному рівнях. Зокрема, в управлінні та консультативному персоналі спортивних клубів та асоціацій.

Отже, система освіти пов'язана не тільки з отриманням знань, а й з оволодінням руховими вміннями та навичками, які вимагають відповідної фізичної підготовки, і з вміннями передати свій досвід учням. У зв'язку з цим професійно-прикладна фізична підготовка протягом навчання у швейцарському вищому навчальному закладі найчастіше включає вивчення наступних дисциплін (модулів): баскетбол, футбол (у тому числі футзал), гандбол, флорбол, волейбол (включаючи пляжний волейбол), бадмінтон, настільний теніс, танці, гімнастика, плавання, легка атлетика, музика та рух, батут / дайвінг, хокей, гірськолижний спорт, бігові лижі, сноуборд, каное, каное / вітрильне спорядження, груповий фітнес, віндсерфінг основний, вітрильний базовий, вітрильні базові яхти, гірський велосипед, скелелазіння, відтворення ігор КНТ, віндсерфінг – підйомний парусник (SUP), гірський велосипед (польова школа / Ванкувер) [12; 14].

Зайнятість та заробітна плата. Більше 50% випускників спортивної науки працюють вчителями фізичної культури в школах. 25% працюють у позашкільних закладах, а близько 15% – у не пов'язаних зі спортом областях. Области діяльності у позакласному спорті характеризуються великою різноманітністю. Зокрема, слід виділити п'ять напрямів: університети (25%), спортивні клуби та асоціації (16%), спортивні бюро (10%), медичні установи (12%), самозайнятість у секторі спортивних послуг (13%) [13].

Більшість усіх випускників спортивної науки мають надійний та досить достатній дохід від їхньої роботи. Середній рівень заробітної

плати становить 8300 швейцарських франків щомісяця. Лише деякі випускники отримують заробітну плату, яка нижча за рівень академічного доходу [11].

Висновки і пропозиції. Країни Європи приділяють значну увагу проблемі фізичного розвитку. Дисципліна фізичного розвитку знаходиться на центральних позиціях для всіх навчальних закладів без винятків. Цілі і завдання фізичного розвитку формуються на регіональному (Швейцарія, Німеччина, Іспанія) або на місцевому рівнях. В Європі велике значення приділяється підготовці вчителів і тренерів, предмет фізичної культури входить в програму педагога широкого профілю. Контролюють фізичне виховання державні міністерства, адже аспект виховання є одним з найважливіших, оскільки від його розвитку залежить майбутнє здоров'я нації.

В Швейцарії в пріоритеті є здоров'я нації. Спеціалістом в галузі фізичного виховання та спорту, тренером з виду спорту може стати будь-яка людина, яка має вищу освіту та відвідала низку спеціалізованих курсів навчання. Основною вимогою до спеціаліста галузі фізичного виховання та спорту є багатопрофільність. Отримати якісну освіту можна в Швейцарському федеральному інституті спорту (SFISM), який пропонує наступні ступені та курси: бакалавр наук EHSM в спорті (BSc EHSM, магістр наук у галузі спорту, елітного спорту (MSc EHSM Elite Sports), магістр наук у галузі спорту (магістр спортивних наук) та інше. В структуру навчальних програм входить вивчення спортивної науки і опанування основними практичними компетенціями. Практична орієнтація виражається в прикладній орієнтації викладання, підготовці практичних спортивних знань і навичок учнів, а також в тестуванні і застосуванні набутих компетенцій в «практичній практиці» під час навчання. В цілому рівень швейцарської освіти в галузі фізичного виховання та спорту вельми високий та останнім часом вважається не менш престижним ніж англійський, американський та французький.

Список літератури:

1. Гринченко І.Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання: досвід європейських країн. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць / за заг. ред. проф. В.І. Євдокімова і проф. О.М. Микитюка ; Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2014. – С. 39–50.
2. Гуськов С.И. Физическое воспитание и спорт в школах зарубежных стран: Учеб. пособие / С.И. Гуськов, А.П. Зотов, П.А. Виноградов. – М.: Ин-т общ. обр. Мин. обр. РФ, 2000. – 218 с.
3. Сиволапов А.В. Современные тенденции реформирования образования за рубежом : Учеб. пособие для вузов / А.В. Сиволапов. – Челябинск, 2003. – 158 с.
4. Круцевич Т.Ю. Формування фізичної культури студентів у системі фізичної освіти / Т.Ю. Круцевич, О.Ю. Марченко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – К.: Олімпійська література, 2009. – № 2. – С. 78–81.
5. Лубышева А.И. Концепция модернизации профессиональной подготовки специалистов по физической культуре и спорту (авторский проект) / А.И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 2003. – № 12. – С. 13–16.
6. Магин В.А. Модель системы подготовки специалистов по физической культуре и спорту на основе инновационных технологий / В.А. Магин // Теория и практика физической культуры. – 2006. – № 4. – С. 13–17.
7. Небесна В.В. Особливості структури діяльності викладача фізичного виховання вищого навчального закладу / В.В. Небесна, Н.О. Грідіна, В.В. Морфунцов. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/Portal/soc.../08nvvhei.pdf.

8. Шкробгій Ю.М. Запровадження елементів європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи в сфері вищої фізкультурної освіти / Ю. Шкробгій, Л. Харченко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2005. – № 4. – С. 76–79.
9. Dokumentation/sport-schweiz [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.baspo.admin.ch/de/dokumentation/publikationen/sport-schweiz2014.html>.
10. Importance of sport activities in leisure time and school settings among Swiss and foreign children (Results from a cross-sectional study in Central Switzerland) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.researchgate.net/publication/313899612>.
11. Jekauc D., Reimers A.K., Wagner M.O. & Woll A. (2013). Physical activity in sports club of children and adolescents in Germany: results from a nationwide representative survey. *Journal of Public Health*, 21, 505–513.
12. Klein M., Fröhlich M. & Emrich E. (2011). Sozialstatus, Sportpartizipation und sportmotorische Leistungsfähigkeit. *Sport und Gesellschaft*, 8, 54–79.
13. Makarova E. & Herzog W. (2014). Sport as a means of immigrant youth integration: an empirical study of sports, intercultural relations, and immigrant youth integration in Switzerland. *Sportwissenschaft*, 44, 1–9.
14. Sports Coach Education Switzerland [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.ehsm.admin.ch/en/degree-and-further-education/trainerbildung-schweiz.html>.
15. Vom sportwissenschaftlichen Studium ins Berufsleben [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.baspo.admin.ch/de/dokumentation/publikationen/sportwissenschaftliches-studium-berufsleben.html>.

Кожанова О.С., Соляник Т.В., Цикоца Е.В.
Киевский университет имени Бориса Гринченко

ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ И СПОРТУ В ШВЕЙЦАРИИ

Аннотация

Статья посвящена анализу уровня развития и популяризации среди населения области физического воспитания и спорта, тенденций развития среднего и высшего образования в европейских странах, Швейцарии в частности. Результаты исследования осветили проблемы и перспективы дальнейшего развития высшего образования в области физического воспитания и спорта. В работе рассмотрены основные вопросы по совершенствованию подготовки специалистов в сфере физического воспитания и спорта на примере качества образования в Швейцарии. Обозначены учебные заведения в сфере физического воспитания и спорта в Швейцарии. Изучены образовательные программы для студентов. **Ключевые слова:** Швейцария, двигательная активность и спорт, среднее и высшее образование, образовательные программы, развитие, тенденции, компетентности.

Kozhanova O.S., Solyanik T.V., Tsykoza E.V.
Borys Grinchenko Kyiv University

PREPARATION FEATURES OF SPECIALISTS BY PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS IN SWITZERLAND

Summary

The article is devoted to the analysis of the level of development and popularization among the population of the field of physical education and sport, trends in the development of secondary and higher education in European countries, Switzerland in particular. The results of the study highlighted the problems and prospects for the further development of higher education in the field of physical education and sport. The research considers the main issues on improving the training of specialists in the field of physical education and sports, using the example of the quality of education in Switzerland. Educational institutions in the field of physical education and sports in Switzerland are designated. Studied educational programs for students.

Keywords: Switzerland, physical activity and sport, secondary and higher education, educational programs, development, trends, competencies.